

Future Studies on the Role of Women in Strengthening Volunteer Forces of the Resistance Front

Mashhudeh Beikzad

A. Student, Department of Islamic Studies and Management, Policy-making Orientation, Al-Mustafa International University (Corresponding Author)
mbikzad104@gmail.com

Hamideh Adib

M.A. Student, Department of Islamic Studies and Management, Policy-making Orientation, Al-Mustafa International University
Hamidaadib14@gmail.com

Abstract

Women have always played a fundamental role in social transformations and resistance movements. They have not only been involved in raising resilient generations, supporting combatants, and managing family affairs, but have also had a prominent and active presence on the battlefields. This research, employing a descriptive-analytical method, comprehensively examines the history of women's presence, analyzes their role in strengthening volunteer forces, their direct participation in field operations, as well as their profound psychological and social impacts on team cohesion. The findings indicate that women's presence plays a key role in enhancing self-confidence, improving interpersonal relationships, and increasing the sustainability of resistance fronts. Furthermore, future-oriented models suggest that precise and strategic planning to maximize the utilization of women's human capacities will guarantee the success and sustainable development of the resistance movement. Therefore, a deep understanding and intelligent utilization of these immense capacities is an undeniable necessity for further strengthening the resistance and ensuring a bright future for all freedom-seeking movements.

Keywords: Future Studies, Strategic Role of Women, Resistance Front, Social Capital, Strategic.

الدراسات المستقبلية لدور المرأة في تعزيز القوات المتطوعة لجبهة المقاومة

مشهودة بيكزاد

طالبة ماجستير، قسم الدراسات الإسلامية والإدارة، تخصص رسم السياسات، جامعة المصطفى العالمية
mbikzad104@gmail.com

حميدة أديب

طالبة ماجستير، قسم الدراسات الإسلامية والإدارة، تخصص رسم السياسات، جامعة المصطفى العالمية
Hamidaadib14@gmail.com

الملخص

لطالما أدت المرأة دوراً أساسياً ومحورياً في التحولات الاجتماعية الكبرى وحركات المقاومة عبر العصور، فهي لم تقتصر على تربية الأجيال المقاومة وتعزيز روح التضحية في نفوسهم، ولا على دعم المقاتلين وتوفير احتياجاتهم المعنوية والمادية، ولا على إدارة شؤون الأسرة في أصعب الظروف، بل حضرت أيضاً حضوراً فاعلاً وبارزاً في ميادين القتال، حيث ساهمت في الإسناد الطبي واللوجستي، ونقل المعلومات، بل وقاتلت جنباً إلى جنب مع الرجال في كثير من المواقف. يعتمد هذا البحث على المنهج الوصفي التحليلي لدراسة تاريخ حضور المرأة بشكل متكامل أدوارها المتعددة في تعزيز القوات المتطوعة، واستعراض مشاركتها المباشرة في العمليات الميدانية، فضلاً عن الكشف عن آثارها النفسية والاجتماعية في تماسك الفرق ورفع معنويات المجاهدين. تشير النتائج المتوصل إليها إلى أن وجود المرأة يلعب دوراً محورياً في رفع الثقة بالنفس، وتحسين العلاقات الإنسانية داخل الفرق. كما تبين نماذج الدراسات المستقبلية أن التخطيط الدقيق والاستراتيجي القائم على العلم والمعرفة، للاستفادة القصوى من الطاقات البشرية النسائية الهائلة، يضمن نجاح حركة المقاومة وتطورها المستدام على المدى البعيد. فإن الفهم العميق والاستخدام الذكي لهذه القدرات المتنوعة يُعد ضرورة لا غنى عنها لتعزيز المقاومة وضمان مستقبل مشرق لجميع تيارات التحرر في العالم. الكلمات المفتاحية: الدراسات المستقبلية، الدور الاستراتيجي للمرأة، جبهة المقاومة، المقاومة، رأس المال الاجتماعي.

آینده‌پژوهی نقش زنان در تقویت نیروهای داوطلب جبهه مقاومت

مشهوده بیکزاد

دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته معارف اسلامی و مدیریت، گرایش خط‌مشی‌گذاری، جامعه‌المصطفی (نویسنده مسئول)

mbikzad104@gmail.com

حمیده ادیب

دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته معارف اسلامی و مدیریت، گرایش خط‌مشی‌گذاری، جامعه‌المصطفی
Hamidaadib14@gmail.com

چکیده

زنان همواره نقشی بنیادین در تحولات اجتماعی و جنبش‌های مقاومت ایفا کرده‌اند. آنان نه تنها در تربیت نسل‌های مقاوم، حمایت از نیروهای مبارز و مدیریت امور خانوادگی نقش داشته‌اند، بلکه در میدان‌های نبرد نیز حضوری پررنگ و فعال داشته‌اند. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی جامع تاریخیچه حضور زنان، تحلیل نقش آنها در تقویت نیروهای داوطلب، مشارکت مستقیم در عملیات‌های میدانی و همچنین تأثیرات عمیق روانی و اجتماعی بر انسجام تیم‌ها می‌پردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد حضور زنان نقش کلیدی در ارتقای اعتماد به نفس، بهبود روابط انسانی و افزایش پایداری جبهه‌های مقاومت دارد. علاوه بر این مدل‌های آینده‌پژوهی حاکی از آن است که برنامه‌ریزی دقیق و استراتژیک برای بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های انسانی زنان، موفقیت و توسعه پایدار جریان مقاومت را تضمین خواهد کرد. بنابراین شناخت عمیق و استفاده هوشمندانه از این ظرفیت‌های عظیم، ضرورتی انکارناپذیر برای تقویت هرچه بیشتر مقاومت و تضمین آینده‌ای روشن برای تمامی جریان‌های آزادی‌خواه محسوب می‌شود.

کلیدواژگان: آینده‌پژوهی، نقش راهبردی زنان، جبهه مقاومت، مقاومت، سرمایه اجتماعی.

مقدمه

نقش زنان در تحولات اجتماعی و سیاسی همواره مورد توجه پژوهشگران بوده و مشارکت آنان در عرصه‌های نظامی و مقاومت، تأثیر عمیقی بر انسجام و قدرت گروه‌ها دارد. زنان با بهره‌گیری از مهارت‌های سازمان‌دهی، ارتباطی و مدیریتی، نه تنها روحیه جمعی را تقویت می‌کنند، بلکه با دیدگاه‌های منحصر به فرد خود، ظرفیت‌های جدیدی برای توسعه استراتژی‌های مقاومت ایجاد می‌کنند. تجربیات تاریخی گواهی بر حضور فعال زنان در جنگ‌های دفاعی به عنوان پشتیبان، امدادگر، جمع‌آورنده اطلاعات و حتی رهبر عملیات است؛ حضور آنها که موجب تحکیم پیوندهای اجتماعی و افزایش همبستگی جامعه می‌شود. در زمینه نقش زنان، تحقیقات متعددی انجام شده است که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱. مقاله «بررسی نقش نظامی و پشتیبانی زنان در جنگ‌ها» نوشته عباس شکیبی‌راد و هانا امیری (۱۴۰۲): این پژوهش نشان می‌دهد زنان با فداکاری فراوان، در زمینه‌های رزم، پشتیبانی روحی، لجستیکی، امداد، درمان، حمایت مالی و تجسس نقش کلیدی ایفا کرده‌اند و فداکاری از مؤلفه‌های اساسی مشارکت آنان است.

۲. مقاله «بررسی نقش زنان در دفاع مقدس بر اساس خاطره‌نوشت یکشنبه آخر» نوشته معصومه رامهرمزی (۱۳۹۸): این مطالعه با تحلیل کتاب یکشنبه آخر نقش زنان را در فعالیت‌های فرهنگی، درمانی، اقتصادی، هنری و نظامی در

دوران دفاع مقدس تبیین و ایثارگری آنها در امدادگری و خدمات آشپزخانه‌های بیمارستانی را برجسته می‌کند.

۳. مقاله «کنش اجتماعی زنان در جنگ جهانی اول و دستاوردهای آنان پس از جنگ در غرب (با تأکید بر حق رأی زنان)» نوشته میکائیل وحیدیراد (۱۳۹۷): این تحقیق به بررسی جایگاه زنان در کشورهای غربی در طول جنگ جهانی اول می‌پردازد و نشان می‌دهد مشارکت زنان در پشتیبانی از جبهه، منجر به تغییر نگرش درباره آنان و اعطای حقوق مدنی و سیاسی - مانند حق رأی - در بسیاری از کشورها شد.

۱. آینده پژوهی

آینده پژوهی فرایندی برای مطالعه اصول، روش‌های علمی و تفکرات فلسفی جهت ترسیم آینده‌های بدیل و احتمالی و مهندسی هوشمندانه آینده است (حبیبی، بی‌تا). این رشته که ریشه در پیش‌گوییان باستان دارد، در عصر روشنگری و با الهام از فیلسوفانی مانند ولتر و نویسندگانی چون ژول ورن رشد یافت. مطالعات منظم آن از سال ۱۹۴۸ میلادی در مؤسسه رند آغاز شد و پس از جنگ جهانی دوم با توجه به تغییرات سریع اجتماعی و فناوری شکل گرفت؛ همچنین نهادهایی مانند باشگاه رم و فدراسیون جهانی آینده پژوهی در گسترش آن نقش داشتند. امروزه آینده پژوهی ابزاری کلیدی برای برنامه‌ریزی، مدیریت بحران و تصمیم‌گیری است (احمدی و شربتیان، ۱۳۹۳).

۲. جبهه مقاومت

جبهه مقاومت به ائتلاف‌هایی از دولت‌ها، گروه‌های سیاسی، سازمان‌های غیردولتی و نیروهای مردمی اطلاق می‌شود که برای مقابله با تهدیدات نظامی، سیاسی یا خارجی و دفاع از هویت، سرزمین و منافع ملی تشکیل می‌گردند. این جبهه‌ها می‌توانند در قالب جنگ‌های دفاعی، مقاومت‌های مردمی یا مبارزات سیاسی علیه رژیم‌های غیرمردمی شکل بگیرند (صالح اصفهانی، ۱۳۹۹).

۳. نقش زنان

زنان با بهره‌گیری از مهارت‌های سازمان‌دهی، ارتباطی و مدیریتی، نقشی کلیدی در تقویت روحیه جمعی، انسجام نیروهای داوطلب و حتی حضور مستقیم به عنوان جنگجویا پشتیبان در جبهه‌های مقاومت ایفا می‌کنند. تجربیات تاریخی نشان می‌دهد آنان در جمع‌آوری اطلاعات، امدادرسانی و رهبری عملیات‌ها مؤثر بوده‌اند؛ هرچند موانع فرهنگی، اجتماعی و قانونی همچنان چالش برانگیزند و نیازمند رفع برای بهره‌برداری مؤثرتر از ظرفیت‌های زنان است (رسولی‌نژاد، ۱۳۹۶).

۴. تاریخچه نقش زنان

تاریخ اسلام و جهان گواهی بر نقش حیاتی زنان در ترویج دین و مقابله با استعمار است. حضرت خدیجه علیها السلام با حمایت مالی خود از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم الگویی از این مشارکت بود. در تاریخ معاصر ایران، زنان در انقلاب اسلامی و جنگ

تحمیلی با فعالیت های امدادی، اطلاعاتی و پشتیبانی سهم بسزایی داشتند. همچنین در جنبش های ضد استعماری آفریقا و آسیا، زنان به عنوان نمادهای ایستادگی و رهبران مقاومت شناخته شدند. اگرچه این مسیر همواره با موانعی همراه بوده، اما تاریخ نشان داده است زنان در زمان بحران ها توانسته اند با وجود محدودیت ها، به عنوان پیشگامان مقاومت عمل کرده، استقلال و هویت ملی را پاس بدارند (رسولی نژاد، ۱۳۹۶).

۵. تحلیل نقش زنان در تقویت نیروهای داوطلب

مشارکت اجتماعی و فرهنگی

بانوان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه، نقشی بی بدیل در توسعه نیروی داوطلب ایفا می کنند. حضور فعال آنان نه تنها تعداد داوطلبان را افزایش می دهد، بلکه با تأثیرگذاری بر خانواده و محیط پیرامون، فرهنگ مشارکت و مسئولیت پذیری را گسترش می دهد (عشایری و همکاران، ۱۳۹۵). از منظر فرهنگی، زنان با انتقال ارزش هایی چون همدلی و نقش تربیتی خود در آموزش اخلاق به نسل آینده، زمینه ساز شکل گیری نسل جدیدی از داوطلبان آگاه اند. در بعد اجتماعی نیز فعالیت آنها در سازمان های مردم نهاد و خیریه، سرمایه اجتماعی را تقویت و به دلیل توانایی بالا در ایجاد شبکه های اعتماد، فرایند جذب و سازمان دهی نیروها را تسریع می کند.

۶. نقش زنان در میدان‌های عملیاتی

بررسی مشارکت زنان در عرصه‌های عملیاتی نشان می‌دهد آنها فراتر از نقش‌های سنتی، نقشی کلیدی در موفقیت عملیات ایفا می‌کنند. این مشارکت در چهار حوزه اصلی قابل تحلیل است:

الف) مشارکت در جبهه‌های نبرد: مطالعات نشان می‌دهد زنان در طول تاریخ -مانند جنگ جهانی دوم- و در دوران معاصره عنوان پرسنل پزشکی، اپراتورهای ارتباطات و حتی رزمندگان فعال بوده‌اند. امروزه حضور آنان در ارتش‌های حرفه‌ای و تمامی جنبه‌های عملیات نظامی به رسمیت شناخته شده است (آذرنوش و دهقان‌پور، ۱۳۸۸).

ب) نقش در پشتیبانی لجستیکی: زنان سهم بزرگی در تأمین منابع، مدیریت تجهیزات و انتقال نیرو و مواد غذایی دارند (شکیبی‌راد و امیری، ۱۴۰۲).

ج) نقش در پزشکی و بهداشت: حضور پزشکان و پرستاران زن در مناطق جنگی برای ارائه مراقبت‌های ضروری به مجروحان و کاهش تلفات انسانی حیاتی است. آنها به عنوان کادر درمان در جبهه‌ها، نقش غیرقابل انکاری در حفظ سلامت و ایمنی نیروها دارند (باقری، ۱۳۸۹).

۷. تأثیرات روانی و اجتماعی

حضور زنان در عرصه‌های جنگی و بحران‌ها دارای آثار مثبت متعددی بر نیروهای داوطلب و انسجام جبهه مقاومت است که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: الف) تقویت روحیه و انگیزه: زنان با ویژگی‌هایی چون همدلی، توانایی‌های

اجتماعی و مدیریت بحران، محیطی حمایتی و انسانی ایجاد می کنند که موجب افزایش امید، انگیزه و تمایل به مشارکت بیشتر نیروها می شود.

ب) افزایش همبستگی و انسجام گروهی: به دلیل مهارت های ارتباطی بالا، زنان به عنوان حلقه های پیوند دهنده عمل کرده، با تقویت اعتماد به نفس و حس مسئولیت، وحدت و یک پارچگی اعضای گروه را ارتقا می دهند. پژوهش های ایرانی نیز نشان داده اند توانایی رهبری و کار گروهی زنان نقش کلیدی در ایجاد این وحدت دارد.

ج) کاهش استرس و اضطراب: حضور زنان با فراهم کردن فضای امن و آرامش بخش و برقراری ارتباط عاطفی، فشار روانی و استرس ناشی از شرایط بحرانی و عملیات های نظامی را کاهش می دهد. اهمیت این نقش در روان شناسی اجتماعی و تعاملات گروهی مورد تأکید قرار گرفته است (انلو، ۱۹۹۰).

د) تثبیت حس تعلق و اراده جمعی: برگزاری نشست ها و فعالیت های اجتماعی توسط زنان، حس تعلق به گروه را تقویت کرده، با بهبود ارتباطات مؤثر، اراده جمعی برای پیش برد اهداف مشترک و همکاری میان اعضا را افزایش می دهد.

۸. معرفی زنان الگو در جبهه های مقاومت

الف) حضرت خدیجه ع.ا.س.: نخستین همسر پیامبر ص.ا.ع. و اولین زن مؤمن که در آغاز دعوت اسلام و تحت فشار قریش، با حمایت مالی و معنوی خود، روحیه

پیامبر را تقویت کرد. او با بخشش دارایی اش به مسلمانان کمک نمود و به عنوان نمادی از وفاداری و استقامت شناخته می شود. منابع تاریخی همچون *الطبقات الکبری* ابن سعد و *سیره النبویه* ابن هشام بر این نقش کلیدی تأکید دارند.

ب) حضرت زینب کبری علیها السلام: پس از واقعه عاشورا با شجاعت بی نظیر در برابر یزید و دربار اموی ایستاد و حقانیت قیام امام حسین علیه السلام را تبیین کرد. خطبه معروف ایشان که در منابعی چون *مروج الذهب* مسعودی و *لهوف* سید بن طاووس آمده، نشان دهنده قدرت ایمان و استقامتی بود که باعث تقویت روحیه مسلمانان و بقای پیام عاشورا شد.

ج) صدیقه مسعود: همسر احمد شاه مسعود در افغانستان که افزون بر مدیریت خانواده در شرایط جنگ، پشتیبان روحی و معنوی همسرش بود. او کتاب *احمد شاه مسعود: روایت صدیقه مسعود* (با همکاری ماری فرانسواز کولومبانی) را نگاشت که جایزه هیئت داوران وریته را در ۲۰۰۵ میلادی دریافت کرد. این اثر نماد مقاومت زنان و تأکید بر نقش آنان در تحصیل و فعالیت های اجتماعی برای حفظ هویت فرهنگی افغانستان است.

د) مریم فرهانیان: از مبارزان فعال در انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی که در جمع آوری کمک ها و پشتیبانی از جبهه ها نقش داشت. او به عنوان چهره ای الهام بخش در ارتقای روحیه مقاومت و تقویت نیروهای داوطلب شناخته می شود که میراث او همچنان زنده است (جودکی، ۱۳۹۵).

۹. معرفی و تحلیل الگوهای مختلف آینده پژوهی برای پیش بینی نقش زنان در بسیج منابع انسانی

استفاده از نظریه های مدیریتی برای بهینه سازی منابع انسانی، افزایش انگیزه و تحقق اهداف سازمانی ضروری است. مهم ترین این نظریه ها عبارت اند از:

الف) نظریه های انگیزشی

- سلسله مراتب نیازهای مازلو: بر رفع نیازهای اولیه قبل از دست یابی به اهداف بالاتر تأکید دارد. درک این نیازها به مدیران کمک می کند شرایط مناسب برای مشارکت داوطلبان فراهم شود.

- نظریه دو عاملی هرزبرگ: تفاوت بین عوامل بهداشتی - مانند محیط کار - و عوامل انگیزشی - مانند فرصت پیشرفت - را تبیین می کند؛ تقویت عوامل انگیزشی و رعایت بهداشتی باعث رضایت و تعهد بیشتر می شود (رضاییان، ۱۳۹۷).

ب) نظریه های رهبری

- رهبری تحول گرا: با الهام بخشی و ایجاد چشم انداز مشترک، پیروان را به اهداف بزرگ متعهد و نیروی انسانی را بسیج می کند.

- رهبری مشارکتی: با درگیر کردن داوطلبان در فرایند تصمیم گیری، حس تعلق و مسئولیت آنها را افزایش داده، توانایی بسیج منابع را بالا می برد (مصباحی بیدگلی، ۱۳۹۹).

ج) نظریه‌های استراتژیک

مدل SWOT: ابزاری برای تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهاست که به شناسایی ظرفیت‌های جذب و حفظ داوطلبان و تدوین استراتژی‌های بهینه کمک می‌کند (دیوید، ۱۳۹۹).

د) مدل‌های شبکه‌سازی و همکاری

نظریه شبکه اجتماعی: با تحلیل روابط و جریان اطلاعات میان افراد، هماهنگی و همکاری مؤثرتری میان داوطلبان ایجاد می‌کند. درنهایت بهره‌گیری از این چارچوب‌ها به مدیران کمک می‌کند تا با شناخت دقیق انگیزه‌ها و نیازها، محیطی پویا ایجاد کنند که در آن مشارکت تشویق شده و اهداف سازمانی محقق گردد (قاضی، ۱۴۰۰).

نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان می‌دهد نقش زنان در تقویت نیروهای داوطلب جبهه مقاومت فراتر از حمایت‌های اجتماعی و روانی و شامل مشارکت فعال در عملیات نظامی، رهبری، مدیریت و استراتژی‌سازی می‌شود. تاریخچه پررنگ حضور زنان گواهی بر ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل آنها در آموزش، مشاوره و سازمان‌دهی منابع انسانی برای افزایش کارایی و انعطاف‌پذیری نیروهاست. از منظر روانی-اجتماعی، حضور زنان موجب تقویت روحیه جمعی، افزایش اعتماد به نفس و بهبود روابط درونی می‌شود که مستقیماً بر موفقیت‌های عملیاتی

و پایداری جبهه ها تأثیرگذار است. معرفی الگوهای تاریخی و معاصر-مانند حضرت خدیجه، حضرت زینب، صدیقه مسعود و مریم فرهانیان- نه تنها الهام بخش آینده است، بلکه زمینه ساز گسترش مشارکت زنان می شود. آینده پژوهی نشان می دهد با توجه به روندهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، زنان در سال های آتی نقش های برجسته تری در حوزه های حمایت معنوی، آموزشی و سازمان دهی ایفا خواهند کرد. بنابراین گنجاندن توانمندی های زنان در استراتژی های کلان جبهه مقاومت، عاملی حیاتی برای موفقیت و پایداری این جبهه هاست. پیشنهاد می شود محققان و سیاست گذاران با بهره گیری از ابزارهای آینده پژوهی و اتخاذ راهکارهای عملی، موانع را مرتفع کرده، بسترهای جدیدی برای مشارکت مؤثرتر زنان فراهم آورند تا آینده ای روشن تر و مقاوم تر برای جبهه های مقاومت رقم بخورد.

منابع و مآخذ

۱. ابن هشام، عبدالملک (۱۳۹۱). زندگانی حضرت محمد ﷺ پیامبر اسلام: ترجمه سیره النبویه. ج ۱-۲، ترجمه سیدهاشم رسولی محلاتی، ناشر: کتابچی.
۲. احمدوند، خلیل الله، و بابایی تبار، مهدیه (۱۴۰۰). بررسی ابعاد فقهی نقش زن در پشتیبانی دفاع مقدس. فصلنامه بین المللی قانون یار، ۵ (۱۹).
۳. احمدی، اعظم، و شربتیان، محمدحسن (۱۳۹۳). مطالعه سلامت اجتماعی با رویکرد آینده پژوهی. سومین همایش ملی آینده پژوهشی.
۴. آذرنوش، آذرتاش، و دهقان پور، زهره (۱۳۸۸). زنان در کشاکش نبرد: حضور زنان مسلمان در جنگ ها تا پایان دوره ی اموی. فصلنامه زن در فرهنگ و هنر، ۱ (۱)، ۷۵-۹۷.
۵. باقری، الهام (۱۳۸۹). جایگاه زنان در تاریخ پزشکی و نقش آنان در توسعه طب اسلامی. نشریه دندان پزشکی امروز، (۴۵)، ۲۲-۲۵.
۶. بغدادی (ابن سعد)، محمد بن سعد (۱۳۷۴). طبقات الکبری. ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران، فرهنگ و اندیشه.
۷. جودکی، محمد علی (۱۳۹۵). نقش زنان در دفاع مقدس. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۸. حبیبی، آرش (بی تا). آینده پژوهی در تحقیقات کیفی. نشر الکترونیک پارس مدیر.
۹. دیوید، فرد آر (۱۳۹۹). مدیریت / استراتژیک. ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.

۱۰. رسولی نژاد، محمدرضا، حاج اسماعیل، امیرحسین، و رسولی نژاد، ناهید (۱۳۹۶). نقش زن و جایگاه آن در جامعه. سومین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران.
۱۱. رامهرمزی، معصومه (۱۳۹۸). بررسی نقش زنان در دفاع مقدس براساس خاطره نوشت یکشنبه آخر. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۵ (۲).
۱۲. رضاییان، علی (۱۳۹۷). مدیریت رفتار سازمانی. تهران: انتشارات سمت.
۱۳. سید ابن طاووس (بی تا). لاهوت. ترجمه علی رضا رجالی، تهران: نبوغ.
۱۴. شکیبی راد، عباس، و امیری، هانا (۱۴۰۲). بررسی نقش نظامی و پشتیبانی زنان در جنگ ها. اولین همایش ملی فرماندهی و مدیریت در جنگ های آینده.
۱۵. شمشیری، شهناز، نادری نرم، مریم، مهدی پور، زهرا، و حسینی، زهرا (۱۴۰۳). نقش موثر زنان در دوران دفاع مقدس. دومین همایش بین المللی جامعه شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده.
۱۶. صالح اصفهانی، اصغر، نظامی پور، قدیر، و حسن کاظمی قمی، ایرج فرجی (۱۳۹۹). الگوی جبهه مقاومت از دیدگاه امام خامنه ای. فصلنامه مطالعات دفاعی/استراتژیک، ۱۸ (۸۲)،

20.1001.1.20084897.1399.18.82.4.6.81-98

۱۷. عشایری، طاها، سعادت، موسی، یاحقی، عشرت، و شکری، نسرين (۱۳۹۵). بررسی نقش سازمان های مردم نهاد در توسعه اجتماعی، اولین کنگره ملی توانمندسازی جامعه در حوزه جامعه شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

۱۸. مسعودی، علی بن حسین (۱۳۶۵). *مروج الذهب*. ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۹. مصباحی بیدگلی، ریحانه (۱۳۹۹). بررسی تأثیر رهبری تحول‌گرا و رهبری مشارکتی بر رضایت شغلی کارکنان در دوران کرونا در بین کارکنان شرکت آب و فاضلاب مشهد. *ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران*.
۲۰. وحیدیراد، میکائیل (۱۳۹۷). کنش اجتماعی زنان در جنگ جهانی اول و دستاوردهای آنان پس از جنگ در غرب (با تأکید بر حق رأی زنان). *پژوهشنامه زنان*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی فصلنامه علمی پژوهشی، ۹(۲)، تابستان، ۱۵۱-۱۷۹.

21. Cynthia, Enloe. (1990). *Women and War*. University of California Press.